

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ АМАТОРСЬКОГО ФУТБОЛУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кисельов Валерій Олександрович,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методики спорту
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка
ORCID ID: 0009-0001-9492-7776

Харченко Сергій Миколайович,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри фізичного виховання
Сумського національного аграрного університету
ORCID ID: 0009-0005-7408-036X

Гончаренко Володимир Іванович,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
професор Класичного фахового коледжу
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка
ORCID ID: 0000-0002-7606-2182

Невід'ємною частиною сучасного суспільного життя є масові спортивні заходи, які відвідують численні вболівальники тих чи інших видів спорту. Одним із найбільш популярних спортивних видів, безперечно, є футбол. Футбол є складником фізичної культури і спорту й частиною культурного життя суспільства, що сприяє збереженню та зміцненню здоров'я людини, розвитку її фізичних і морально-вольових здібностей, організації змістовного дозвілля [1].

За більш ніж 130 років існування цей вид спорту став найпопулярнішим видом спорту у світі як за кількістю відвідувачів футбольних матчів, так і за кількістю людей, що займаються футболом як на любительському, так і на професійному рівнях [7; 10].

Футбольна Сумщина завжди була багата на яскраві дарунки, однак більшості з них так і не вдалося повною мірою реалізуватися. Перед тим як спробувати себе на високому рівні, зривали оплески місцевих вболівальників Борис Шуриш, Віктор Гальченко Володимир Шатохін, Валерій Жилин, В'ячеслав Хрусов, Сергій Страшенко, Василь Луговий, Віктор Соловйов. Із молодшого покоління варто виокремити Сергія Білозоро, В'ячеслава Сердюка, Максима Біленького, Дмитра Бермудеса, Артема Безродного, Сергія Страшенка (молодшого), Олега Гусєва [4].

Стаття присвячена огляду й аналізу стану аматорського футболу в Сумській області в сезонах 2020, 2021, 2022 та 2023 років. Розглядаються зміни у форматі змагань, кількісний склад учасників турнірів і їхні результати. Проводиться детальний аналіз турнірних таблиць на різних етапах чотирьох останніх сезонів. Також висвітлені результати кожної команди, їхні місця в турнірних таблицях і географічний розподіл команд. Подані ключові статистичні дані чемпіонату Сумської області з футболу у визначених сезонах, кількість учасників у змаганнях різних рівнів і кількість зіграних матчів.

Ключові слова: футбол, Сумська область, чемпіонат, аматорські змагання.

Kyselov Valerii, Kharchenko Serhii, Honcharenko Volodymyr. The current state of amateur football in Sumy region

An integral part of modern social life are mass sports events attended by numerous fans of certain sports. Football is undoubtedly one of the most popular sports. Football is a component of physical culture and sports and part of the cultural life of society, which contributes to the preservation and strengthening of human health, the development of physical and moral-volitional qualities, and the organization of meaningful leisure [1].

For more than 130 years of existence, this sport has become the most popular sport in the world both in terms of the number of visitors to football matches and the number of people involved in football both at the amateur and professional levels [7; 10].

Football Sumy region has always been rich in bright talents, but most of them never managed to be fully realized. Before trying themselves at a high level, Boris Shurshyn, Viktor Halchenko, Volodymyr Shatokhin, Valerii Zhylin, Viacheslav Khruslov, Serhii Strashenko, Vasyl Luhovyi, Viktor Soloviov broke the applause of the local fans. Among the younger generation, Serhii Bilozor, Viacheslav Serdiuk, Maksym Biletskyi, Dmytro Bermudes, Artem Bezrodnyi, Serhii Strashenko (junior), Oleh Husev should be singled out [4].

The article is devoted to the review and analysis of the state of amateur football in the Sumy region in the 2020, 2021, 2022 and 2023 seasons. The article discusses changes in the competition format, the quantitative composition of tournament participants and their results. A detailed analysis of the standings at different stages of the last four seasons is carried out. Also, the results of each team, their places in the standings and the geographical distribution of the teams are highlighted. The article presents key statistical data of the Sumy region football championship in certain seasons, the number of participants in competitions of various levels and the number of matches played.

Key words: football, Sumy region, championship, amateur competitions.

Вступ. Уже 71 рік поспіль, починаючи з 1952 року, щорічно проводиться чемпіонат Сумської області з футболу. У 2022 році у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації до України та фактичною окупацією значної частини Сумщини російськими військами чемпіонат опинився під загрозою, оскільки в тих умовах його проведення було неможливим. Проте завдяки успішним діям Сил оборони України вже до 8 квітня територія Сумської області була повністю звільнена від російських загарбників. Стало можливим проведення футбольних матчів за умови дотримання обмежень, визначених Законом України «Про правовий режим воєнного стану» й іншими нормативними актами [3; 9]. Проте важливим є питання аналізу стану розвитку футболу після деокупації регіону від сил російської федерації.

Мета дослідження полягає в огляді й аналізі участі аматорських команд у чемпіонатах і першостях Сумщини з футболу на прикладі розіграшу турнірів у сезонах 2020, 2021, 2022 та 2023 років.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої мети використовували такі методи дослідження: системний і ґрунтовний аналіз виступів команд у турнірах із футболу в Сумській області 2020–2024 років з офіційних джерел, таких як результати матчів, турнірні таблиці, статутні документи; аналіз наукової літератури, нормативно-правових документів та інформації мережі Інтернет, статистичний аналіз.

Результати. Футбол, беззаперечно, є найпопулярнішим видом спорту у світі. За офіційними даними ФІФА, у світі зареєстровано більше ніж 260 мільйонів активних гравців, які грають у футбол на різних рівнях, включаючи професіоналів, аматорів і дітей. Також близько п'яти мільйонів осіб задіяні в підготовці й організації: арбітри, тренери, офіційні особи тощо.

Футбол, окрім виключно спортивних цілей, має яскраво виражену соціальну роль, оскільки залучає людей різних суспільних груп, незалежно від статі, віку, раси, національності, походження чи інших чинників. Футбол використовують для реінтеграції біженців і реабілітації ветеранів, що особливу роль відіграє у воєнних і повоєнних умовах [5; 6].

Перші підтверджені дані про футбол у Сумах датуються 1916 р. Тоді місцева газета «Сумський вісник» повідомляла, що сумська «Славія» зіграла кілька мат-

чів із харківськими командами. У 1939 р. в Сумській області проведені регіональні змагання, які мали на меті визначити команду, яка буде представляти її на змаганнях регіонального рівня. З 1952 р. розіграші Чемпіонату Сумської області з футболу проводяться щорічно, не пропустивши жодного року [4; 8].

Щоб визначити тенденції в розвитку футболу на Сумщині, розглянуто та проаналізовано результати розіграшів чемпіонатів і першостей Сумської області з футболу в чотирьох сезонах: 2020 р., 2021 р., 2022 р., 2023 р.

У Вищій лізі чемпіонату Сумської області з футболу сезону 2020 р. взяли участь 10 команд.

У сезоні 2020 р. кожна команда зіграла 18 матчів. Переможця ж чемпіонату визначили в «золотому матчі» між ФК «Тростянець» та ФК «Нафтовик» Охтирка, оскільки за результатами сезону вони отримали рівну кількість очок – по 49. В очному протистоянні з рахунком 3-2 перемогу здобула команда з Тростянця.

За підсумками сезону найрезультативнішими стали ФК «Тростянець» та ФК «Нафтовик», які відправили у ворота суперників по 64 м'ячі. Найменшу результативність показав ФК «Ромни» – лише 11 забитих. Найкращими в обороні були гравці команди «Нафтовик», які протягом сезону пропустили від суперників лише 6 м'ячів. Найслабша оборона у ФК «Ромни» – 60 пропущених.

У Першій лізі чемпіонату Сумської області з футболу сезону 2020 р. взяли участь 8 команд. Командами зіграно по 14 матчів. Переможцем турніру стала команда «Аграрник-Авангард» Білопілья, друге місце посів ФК «Дружба», третє місце зайняла команда ФК «Шахтар-ДЮСШ ім. Маміашвілі» з Конотопа.

У Вищій лізі чемпіонату Сумської області з футболу сезону 2021 р. взяли участь 9 команд.

У сезоні 2021 р. вісім команд зіграли по 15 матчів, оскільки «Альянс-2» припинив виступи після восьми матчів. Переможцем чемпіонату став ФК «Велетень» із Глухова.

Найрезультативнішими були гравці ФК «Нафтовик», які відзначилися у воротах суперників 35 разів. Найменшою кількістю голів, не беручи до уваги ФК «Альянс-2», відзначилися гравці ФК «Кролевець», які вразили ворота суперників 19 разів. Найкращими в обороні були ФК «Велетень» та ФК «Аграрник-Авангард» – по 14 пропущених м'ячів. Найбільше м'ячів

Таблиця 1

Турнірна таблиця Вищої ліги чемпіонату Сумської області з футболу сезону 2020 р.

№ з/п	Команда	І	В	Н	П	М	РМ	О
1	Тростянець	18	16	1	1	64-11	53	49
2	Нафтовик (Охтирка)	18	16	1	1	64-6	58	49
3	Велетень (Глухів)	18	13	0	5	40-18	22	39
4	Колос (Сумський р-н)	18	9	3	6	32-31	1	30
5	Явір (Краснопілья)	18	8	2	8	26-31	-5	26
6	Україна-Аграрна (Сумський р-н)	18	7	1	10	26-31	-5	22
7	Недригайлів-Барса-2003	18	5	1	12	27-58	-31	16
8	Альянс-2 (Липова Долина)	18	4	3	11	23-38	-15	15
9	Кролевець	18	4	3	11	20-49	-29	15
10	Ромни	18	0	1	17	11-60	-49	1

Таблиця 2

Турнірна таблиця Першої ліги чемпіонату Сумської області з футболу сезону 2020 р.

№ з/п	Команда	І	В	Н	П	М	РМ	О
1	Аграрник-Авангард (Білопіль)	14	12	1	1	42-23	29	37
2	Дружба (Дружба)	14	8	4	2	29-14	15	28
3	Шахтар-ДЮСШ ім. Маміашвілі	14	8	2	4	27-14	13	26
4	Спартак (Глухів)	14	8	1	5	29-21	8	25
5	Дружба (Соснівка)	14	6	3	5	27-20	7	21
6	Колос (Шостка)	14	4	2	8	34-28	6	14
7	Лідер (Середина-Буда)	14	2	3	9	15-50	-35	9
8	Десна	14	0	0	14	6-49	-43	0

Таблиця 3

Турнірна таблиця Вищої ліги чемпіонату Сумської області з футболу сезону 2021 р.

№ з/п	Команда	І	В	Н	П	М	РМ	О
1	Велетень (Глухів)	15	10	3	2	34-14	20	33
2	Аграрник-Авангард (Білопіль)	15	8	6	1	33-14	19	30
3	Нафтовик (Охтирка)	15	8	5	2	35-16	19	29
4	Колос (Северинівка)	15	7	4	4	24-23	1	25
5	Явір (Краснопіль)	15	6	4	5	27-24	3	22
6	Україна (Токарі)	15	4	3	8	22-34	-12	15
7	Ромни-Рятувальник	15	4	2	9	23-45	-22	14
8	Кролевець	15	2	2	11	19-32	-13	8
9	Альянс-2 (Липова Долина)	8	0	1	7	9-24	-15	1

Таблиця 4

Турнірна таблиця Першої ліги чемпіонату Сумської області з футболу сезону 2021 р.

№ з/п	Команда	І	В	Н	П	М	РМ	О
1	Колос (Шостка)	16	11	3	2	50-19	31	36
2	Велетень-2 (Глухів)	16	8	2	6	40-27	13	26
3	Шахтар-ДЮСШ ім. Маміашвілі	16	7	4	5	36-20	16	25
4	Дружба (Дружба)	16	7	2	7	26-29	-3	23
5	Дружба (Соснівка)	10	3	1	6	18-23	-5	10
6	Лідер (Середина-Буда)	10	0	0	10	3-55	-52	0

у власні ворота пропустила команда ФК «Ромни-Рятувальник» – 45.

У Першій лізі чемпіонату Сумської області з футболу сезону 2021 р. взяли участь 6 команд. Чотири команди зіграли по 16 матчів, а ще дві команди – по 10 матчів. Переможцем турніру стала команда ФК «Колос» Шостка, друге місце посів ФК «Велетень-2» Глухів, третє місце зайняла команда ФК «Шахтар-ДЮСШ ім. Маміашвілі» з Конотопа.

Чемпіонат Сумської області з футболу сезону 2022 р. старував у серпні. Команди підходили до турніру в розбалансованих складах, адже зібрати гравців у період війни було надзвичайно складно з об'єктивних причин. Незважаючи на це, в об'єднаному чемпіонаті (без традиційного розподілу на Вищу та Першу лігу) узяли участь 12 команд: ФК «Нафтовик» Охтирка, ФК «Віталія» Чернеча Слобода, ФК «Україна» Токарі, ФК «Колос» Северинівка, ФК «Велетень» Глухів, ФК «Колос» Шосткинська ОТГ, ФК «Аграрник-Авангард» Білопіль, ФК «Дружба» Дружба, ФК «Сейм» Кузьки, ФК «Явір» Краснопіль, ФК «Колос» Василівка, ФК «Кролевець» Кролевець [2].

На відміну від попередніх років, чемпіонат Сумської області з футболу сезону 2022 р. проходив без почат-

кового поділу на дві ліги. Для спрощення логістичних маршрутів на попередньому етапі чемпіонату команди було поділено на 3 зони: Північ, Центр і Південь, у кожній із яких грало по 4 команди. Кожна команда мала по 6 зустрічей у своїй зоні, після чого 2 кращі команди з кожної зони потрапили до Вищої ліги, а дві інших – до Першої ліги.

По завершенню попереднього етапу турнірна складалася так (таблиці 5–7).

Найрезультативнішими на цьому етапі стали команди «Нафтовик» і «Колос» (Шостка), які забили у ворота суперників по 20 м'ячів. Абсолютним аутсайдером виявився «Колос» (Василівка), який відзначився у воротах суперника лише один раз, при цьому пропустивши 25 м'ячів.

Після завершення попереднього етапу відбулося жеребкування Вищої та Першої ліг. Кожна з ліг була поділена на дві групи (А і Б). Команди грали у два кола. Перемога у матчах оцінювалася в три очка, поразка – у нуль. Якщо основний час матчу завершувався нічиєю, команди пробивали серію пенальті. Перемога в серії приносила команді два очка, поразка – одне очко [2].

Таким чином, після завершення всіх матчів Вищої ліги турнірне становище було таким (таблиці 8–9).

Таблиця 5

Турнірна таблиця зони «Північ»

№ з/п	Команда	І	В	Н	П	М	РМ	О
1	Колос (Шостка)	6	5	0	1	20-4	16	15
2	ФК Велетень	6	4	0	2	14-7	7	12
3	ФК Дружба	6	2	0	4	5-16	-11	6
4	ФК Кролевець	6	1	0	5	4-16	-12	3

Таблиця 6

Турнірна таблиця зони «Центр»

№ з/п	Команда	І	В	Н	П	М	РМ	О
1	Колос (Северинівка)	6	4	2	0	13-2	11	14
2	Віталія (Чернеча Слобода)	6	3	2	1	7-5	2	11
3	Аграрник-Авангард	6	3	0	3	11-10	1	9
4	Сейм (Кузьки)	6	0	0	6	5-19	-14	0

Таблиця 7

Турнірна таблиця зони «Південь»

№ з/п	Команда	І	В	Н	П	М	РМ	О
1	Нафтовик	6	5	0	1	20-2	18	15
2	Україна (Токарі)	6	4	0	2	17-6	11	12
3	Явір (Краснопілля)	6	3	0	3	9-14	-5	9
4	Колос (Василівка)	6	0	0	6	1-25	-24	0

У матчі за 1–2 місце зішлись переможці груп, у матчі за 3–4 місце грали команди, які посіли друге місце в групі, а команди, які у своїх групах стали третіми, грали в матчі за 5–6 місце. За підсумками сезону, переможцем став ФК «Нафтовик» (Охтирка), друге місце зайняв ФК «Віталія» (Чернеча Слобода), третім став ФК «Україна» (Токарі).

У Першій лізі переможцем став ФК «Аграрник-Авангард» (Білопіль).

Чемпіонат Сумської області з футболу сезону 2023 р. відбувався за схемою, яка існувала до

2022 року, та з іншою кількістю учасників, ніж роком раніше. Зокрема, до всіх команд, які брали участь у попередньому сезоні, додався ФК «Динамо» (Білопіль).

Команди грали у двох лігах: Вища – 5 команд, Перша – 8 команд [9].

За підсумками сезону місця в турнірній таблиці Вищої ліги розподілилися так (таблиця 10).

Переможцем чемпіонату Сумської області з футболу сезону 2023 р., як і в попередньому сезоні, став ФК «Нафтовик» (Охтирка), друге місце посів переможець

Таблиця 8

Турнірна таблиця в групі А

№ з/п	Команда	І	В	ВП	ПП	П	М	РМ	О
1	Віталія (Чернеча Слобода)	4	3	0	1	0	9-4	5	10
2	Україна (Токарі)	4	2	1	0	1	10-5	5	8
3	Колос (Шостка)	4	0	0	0	4	3-13	-10	0

Таблиця 9

Турнірна таблиця в групі Б

№ з/п	Команда	І	В	ВП	ПП	П	М	РМ	О
1	Нафтовик (Охтирка)	4	3	0	1	0	8-3	5	10
2	Колос (Северинівка)	4	0	2	1	1	6-8	-2	5
3	Велетень (Глухів)	4	0	1	1	2	5-8	-3	3

Таблиця 10

Турнірна таблиця Вищої ліги чемпіонату Сумської області з футболу сезону 2023 р.

№ з/п	Команда	І	В	Н	П	М	РМ	О
1	Нафтовик (Охтирка)	8	6	1	1	15-6	9	19
2	Аграрник-Авангард (Білопіль)	8	6	0	2	18-12	6	18
3	Україна (Токарі)	8	2	3	3	13-9	4	9
4	Колос (Северинівка)	8	2	1	5	8-16	-8	7
5	Явір (Краснопілля)	8	1	1	6	4-15	-11	4

Рис. 1. Кількість команд, які брали участь у розіграшах Вищої та Першої ліг чемпіонату Сумської області з футболу протягом сезонів 2020–2023 років

минулорічної Першої ліги ФК «Аграрник-Авангард» (Білопіль), третім, удруге поспіль, став ФК «Україна» (Токарі).

Найкращу результативність у сезоні продемонстрував ФК «Аграрник-Авангард» – 18 забитих м'ячів. Найгіршими в нападі були гравці ФК «Явір» – лише 4 забитих. Найменше м'ячів у свої ворота пропустила команда-переможець ФК «Нафтовик» – 6 м'ячів. Командою, найслабшою в обороні, виявився ФК «Колос» – 16 пропущених.

Дані показують, що в сезоні 2021 року в розіграші Вищої ліги брали участь 9 команд, а в Першій лізі – 6 команд. У сезоні 2020 року у Вищій лізі грали 10 команд, а в Першій лізі – 8 команд. Динаміку зміни кількості команд, які брали участь у розіграшах Вищої та Першої ліг чемпіонату й першості Сумської області з футболу протягом сезонів 2020–2023 років відображено на рис. 1.

Як видно з графіка, зображеного на рис. 1, за чотири сезони кількість учасників чемпіонату зменшилася на 5 команд. Географія команд у 2022 р. виглядала так:

– Сумський район – ФК «Україна» (Токарі), ФК «Колос» (Северинівка), ФК «Аграрник-Авангард» (Білопіль), ФК «Явір» (Краснопіль). Усього 4 команди.

– Шосткинський район – ФК «Велетень» (Глухів), ФК «Колос» (Шостка), ФК «Дружба» (Дружба). Усього 3 команди.

– Конотопський район – ФК «Віталія» Чернеча Слобода, ФК «Сейм» Кузьки, ФК «Кролевець» Кролевець. Усього 3 команди.

– Охтирський район – ФК «Нафтовик» (Охтирка).

– Роменський район – ФК «Колос» (Василівка).

У 2023 році, порівняно з 2022 роком, кількість команд збільшилася на 1 – це ФК «Динамо» (Білопіль), Сумський район.

Порівняно з 2020 та 2021 роками виступи в чемпіонатах і першостях Сумщини в сезонах 2022 р. та 2023 р. припинили команди ФК «Троїстянець» (повернення команди до Професійної футбольної ліги), ФК «Ромни-Ритувальни», ФК «Лідер» (Середина-Буда), ФК «Шахтар-ДЮСШ ім. Маміашвілі» (Конотоп), ФК «Дружба» (Соснівка), ФК «Альянс-2» (Липова Долина).

Висновки. Як ми бачимо, навіть в умовах повномасштабної війни аматорський футбол на Сумщині зміг у короткий термін відновитися. У сезоні 2023 року порівняно з попереднім збільшилася кількість команд. Проте ми бачимо стрімке падіння кількості учасників чемпіонату порівняно із сезоном 2020 року – з 18 до 13. Основними проблемами тепер є безпекові виклики, які ставлять проведення матчів у жорсткі рамки, складне економічне становище, яке не дає змоги спонсорам вкладати кошти у футбол, а також виїзд молоді за межі області та країни. Зважаючи на тенденції, ми не можемо прогнозувати подальше розширення кількості учасників чемпіонату і зростання якості гри й рівня конкуренції.

Література:

1. Артёмов П.М. Субкультура футбольных хулиганів: особливості прояву та соціологічного вивчення на пострадянському просторі. *Український соціум*. 2005. № 2/3. С. 20–25.
2. Асоціація футболу Сумської області. Чемпіонат області. URL: <https://ffs.sumy.ua/category/tournaments/cub-obl/>.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Корзаченко Ю. Футбольна країна. Від Сяну – до Дону. Київ: Федерація футболу України, 2011. 294 с.
5. Крушицька Н., Матвєєв С., Кириченко Р. Футбол як засіб соціалізації учасників бойових дій: стан, проблеми, перспективи. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2023. № 3. С. 69–73.
6. Кучеренко В.М., Рибалко П.Ф. (2021). Розвиток фізичних якостей студентів засобом гри у футбол. *Педагогічна колегія*. 2021. № 140.
7. Психологічна підготовка юних футболістів в умовах шкільної спортивної секції / П.Ф. Рибалко та інші. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 3 (127).

-
8. Forms and Methods of Future Physical Education Teachers' Training: An Analysis of Foreign Experience / Y. Shapran et al. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2022. № 14 (1Sup1). P. 127–144.
 9. Суспільне: новини. Зіграні матчі Чемпіонату Сумської області з футболу. URL: <https://suspilne.media/534949-zigrani-matci-chempiionatu-sumskoi-oblasti-z-futbolu/>.
 10. Мосаєв Ю.В. Футбол як глобальне соціокультурне явище. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2011. Вип. 52. С. 83–88.

References:

1. Artomov P.M. Subkultura futbolnykh khulihaniv: osoblyvosti proiavu ta sotsiologichnoho vyvchennia na postradianskomu prostori. *Ukr. sotsium*. 2005. № 2/3. S. 20–25.
2. Asotsiatsiia futbolu Sumskoi oblasti. Chempionat oblasti. URL: <https://ffs.sumy.ua/category/tournaments/cub-obl/>.
3. Zakon Ukrainy «Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Korzachenko Yu. Futbolna kraina. Vid Sianu – do Donu. Kyiv: Federatsiia futbolu Ukrainy, 2011. 294 s.
5. Krushytska N., Matvieiev S., Kyrychenko R. Futbol yak zasib sotsializatsii uchashnykh boiovykh dii: stan, problemy, perspektyvy. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*. № 3/23. S. 69–73.
6. Kucherenko, V.M., & Rybalko, P. F. (2021). Rozvytok fizychnykh yakosti studentiv zasobom hry u futbol. *Redaktsiina kolehiia*, 140.
7. Rybalko P.F., Dubynska O. Ya., Honcharenko V.I., Lishchenko O.Ya., Harkavyna S.M. (2023). Psykholohichna pidhotovka yunych futbolistiv v umovakh shkilnoi sportyvnoi sektsii. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. № 3 (127).
8. Shapran, Y., Shapran, O., Raytarovska, I., Rybalko, P., Romanenko, V., & Halaidiuk, M. (2022). Forms and Methods of Future Physical Education Teachers Training: An Analysis of Foreign Experience. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 14(1Sup1), 127–144.
9. Suspilne: novyny. Zigrani matchi Chempionatu Sumskoi oblasti z futbolu. URL: <https://suspilne.media/534949-zigrani-matci-chempiionatu-sumskoi-oblasti-z-futbolu/>.
10. Mosaiєv Yu.V. Futbol yak hlobalne sotsiokulturne yavyshe. *Sotsialni tekhnologii: aktualni problemy teorii ta praktyky*. 2011. vyp. 52. S. 83–88.